

Nigar Nazim qızı ATAKİŞİYEVA
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, i.ü.f.d.
E-mail: nigar.atakishiyeva@gmail.com

Murad Famil oğlu ƏLİYEV
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, magistr
E-mail: murad.a1999@mail.ru

MALLARIN MAYA DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ VƏ AUDİTİNİN AVTO- MATLAŞDIRILMASI

Xülasə

Müasir biznes mühitində malların maya dəyərini dəqiq müəyyənəşdirilməsi və effektiv audit şirkətlərin maliyyə dayanıqlığı və rəqabət qabiliyyəti üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə istehsal və ticarət sahələrində fəaliyyət göstərən müəssisələr üçün malların maya dəyərini düzgün hesablanması strateji qərarların qəbulunda, qiymət siyasətinin formalaşdırılmasında və mənfəətliliyin təmin edilməsində həlledici rol oynayır. Malların maya dəyərini qiymətləndirilməsi və auditinin avtomatlaşdırılması təkcə əməliyyat səmərəliliyinin artırılmasına deyil, həm də biznes proseslərinin şəffaflığının təmin edilməsinə, daxili nəzarət sistemlərinin gücləndirilməsinə və beynəlxalq standartlara uyğunluğun asanlaşdırılmasına xidmət edir. Bu sahədə tətbiq olunan müasir həllər süni intellekt və bulud texnologiyalarından istifadə etməklə daha proaktiv və prediktiv yanaşmaları mümkün edir. Təqdim edilən elmi məqalədə əsasən belə yanaşmaların tətbiqi səmərəliliyi araşdırılır.

Açar sözlər: ticarət, uçot, audit, avtomatlaşdırılma, proqram standart, mənfəət.

UOT: 336

JEL: E58, F31, F38, G18, E42

DOI: <https://doi.org/10.54414/XFOG3482>

Giriş

Son illərdə informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı malların maya dəyərini qiymətləndirilməsi və auditinin avtomatlaşdırılması sahəsində yeni imkanlar yaratmışdır. Avtomatlaşdırılmış sistemlər vasitəsilə malların maya dəyərini formalaşması prosesinin bütün mərhələlərində - xammalın əldə edilməsindən başlayaraq hazır məhsulun istehsalına qədər real vaxt rejimində dəqiq məlumatların əldə edilməsi, emalı və təhlili mümkün olmuşdur. Bu sistemlər həm də ənənəvi audit proseslərini əhəmiyyətli dərəcədə transformasiya edərək, auditorların iş yükünü azaltmış, səhvlərin sayını minimuma endirmiş və hesabatların keyfiyyətini yüksəltmişdir.

Mühasibat uçotunun düzgün təşkili ticarət müəssisəsinin səmərəli idarə olunması məqsədilə əmtəə əməliyyatları üzrə uçot məlumatlarının formalaşdırılması və təmin edilməsi məsələsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dövriyyə vəsaitləri

kateqoriyasında aktivlərin əhəmiyyətli hissəsini təşkil edən ticarət müəssisəsinin inventarları mühasibat uçotunun əsas obyektidir. İstənilən təsərrüfat əməliyyatı qanunvericiliyə uyğun olaraq uçotda əks etdirilməlidir və malların satışı faktı satıcıdan vergi qanunvericiliyinin normalarına riayət etməyi tələb edir.

İnventarların qiymətləndirilməsi müəssisələrin maliyyə vəziyyətinin və fəaliyyət nəticələrinin dəqiq qiymətləndirilməsi üçün çox önəmlidir. Mühasibat uçotunda inventarların qiymətləndirilməsi üçün müxtəlif üsullar mövcuddur və bu üsulların düzgün seçilməsi müəssisənin maliyyə hesabatlarına birbaşa təsir göstərir. Bu material inventarların qiymətləndirilməsi üsullarını, onların tətbiqi prinsiplərini və təsir mexanizmlərini ətraflı şəkildə təhlil edir.

İnventarların qiymətləndirilməsi üçün əsas prinsip "maya dəyəri və ya xalis satış dəyərindən ən aşağı olanı ilə" qiymətləndirmədir. Bu o

deməkdir ki, inventarlar ya onların əldə edilməsinə çəkilən xərclər (maya dəyəri) əsasında, ya da onların gözlənilən satış qiyməti ilə satış xərcləri arasındakı fərq (xalis satış dəyəri) əsasında, hansı daha aşağıdırsa, o dəyərlə qiymətləndirilir. Inventarların qiymətləndirilməsi üsullarına aşağıdakılar aiddir:

- **FIFO metodu** ilk əldə edilən inventarların ilk olaraq satıldığı və istifadə olunduğunu nəzərdə tutur. Bu üsul fiziki axının real vəziyyətini əks etdirir, çünki bir çox hallarda müəssisələr ilk əldə etdikləri məhsulları ilk olaraq satmağa çalışırlar. Onun üstünlükləri inflyasiya zamanı balans hesabatında daha real inventar dəyərlərini göstərməsi, tətbiqinin sadəliyi ilə bağlıdır.

- **LIFO metodunda** son əldə edilən inventarlar ilk olaraq satıldığı və istifadə edildiyi nəzərdə tutulur. Bu üsul bəzi sənaye sahələrində, məsələn, kömür və neft sektorlarında inventarın fiziki axınını daha yaxşı əks etdirə bilər. Bu metod inflyasiya dövrlərində cari xərcləri daha yaxşı əks etdirir, mənfəəti və ona görə vergi ödənişlərini azalda bilər. Lakin ondan bir çox ölkələrdə o, vergi məqsədləri üçün qəbul edilmir və ondan uzun müddət istifadə edilərsə, balans hesabatında köhnəlmiş və qeyri-real inventar dəyərlərinin göstərilməsi ilə nəticələnə bilər.

- **Orta çəkili dəyər metodu** inventarın hər bir vahidinin orta dəyərini hesablayır. Orta dəyər, mövcud inventarın ümumi dəyərinin vahidlərin sayına bölünməsi ilə hesablanır.

Inventarların qiymətləndirilməsi üsullarının seçimi müəssisənin maliyyə nəticələrinə və vergi öhdəliklərinə əhəmiyyətli təsir göstərir. Hər bir üsulun öz üstünlükləri və çatışmazlıqları var və müəssisələr öz spesifik ehtiyaclarına, sənaye xüsusiyyətlərinə və fəaliyyət göstərdikləri ölkələrin qanunvericiliyinə uyğun metodu seçməlidirlər.

Müəssisələr inventarların qiymətləndirilməsi üsullarını seçərkən aşağıdakı faktorları nəzərə almalıdırlar:

- Sənaye xüsusiyyətləri və inventarın fiziki axını;
- Inflyasiya səviyyəsi və qiymət dəyişməsi meylləri;
- Vergi qanunvericiliyi və tənzimləmə tədbirləri;
- Maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri üçün informasiyanın faydalılığı;
- Mühasibat uçotu sisteminin mürəkkəbliyi.

Doğru seçilmiş inventar qiymətləndirmə metodu müəssisənin maliyyə vəziyyətini daha dəqiq əks etdirməklə yanaşı, həm də biznesin strateji məqsədlərinə nail olmağa kömək edə bilər.

Müasir biznes mühitində malların maya dəyərinin düzgün qiymətləndirilməsi və effektiv audit proseslərinin təşkili şirkətlərin rəqabət qabiliyyətini müəyyən edən əsas amillərdən biridir. Texnoloji inkişafın sürətlənməsi ilə bu proseslərin avtomatlaşdırılması təkcə zərurətə deyil, həm də strateji üstünlüyə çevrilmişdir. Avtomatlaşdırılmış maya dəyəri qiymətləndirmə və audit sistemləri insan səhvlərini azaltmaqla yanaşı, əhəmiyyətli dərəcədə vaxt və resurs qənaəti təmin edir.

Maya dəyərinin avtomatlaşdırılmış qiymətləndirilməsi üçün ERP (Enterprise Resource Planning) sistemləri və ixtisaslaşmış proqram təminatları geniş istifadə olunur. Bu sistemlər xammal xərclərini, əmək haqqı məsrəflərini, ümumi istehsal xərclərini və digər birbaşa və dolayı xərcləri real vaxt rejimində izləmək imkanı verir. Müasir ERP sistemləri inteqrasiya olunmuş həllər təqdim edərək bütün xərc komponentlərini vahid platformada idarə etməyə imkan yaradır. Bu sistemlər xərclərin standart kalkulyasiyasını, faktiki kalkulyasiyanı və normativ kalkulyasiyanı avtomatik olaraq həyata keçirə bilər. İxtisaslaşmış proqram təminatları (QuickBooks, Sage, Xero) isə kiçik və orta müəssisələr üçün büdcəyə uyğun həllər təklif edir. Bu proqramlar sadə interfeys və əsas funksionallıq təmin etməklə yanaşı, müxtəlif biznes modellərinə adaptasiya oluna bilər.

Son illərdə süni intellekt texnologiyalarının inkişafı maya dəyərinin qiymətləndirilməsində yeni imkanlar yaratmışdır. Prediktiv analitika alətləri gələcək xərcləri proqnozlaşdırmağa, potensial problemləri əvvəlcədən müəyyən etməyə və optimal qərarlar qəbul etməyə kömək edir. Süni intellekt əsaslı sistemlər xərc modellərini tanıyaraq anomaliyaları aşkar edir, ehtiyat hissələrinin və materialların optimal səviyyəsini müəyyənləşdirir və istehsal proseslərinin optimallaşdırılması üçün tövsiyələr verir. Bu texnologiyalar xüsusilə mürəkkəb və çoxfaktorlu maya dəyəri hesablamalarında əvəzsiz əhəmiyyət kəsb edir.

Audit proseslərinin avtomatlaşdırılması üçün IDEA, ACL, TeamMate kimi proqram təminatları geniş istifadə olunur. Bu sistemlər böyük həcmli məlumatları analiz etmək, anomaliyaları aşkarla-



maq və müxtəlif audit prosedurlarını avtomatlaşdırmaq imkanı verir. Müasir audit proqramları aşağıdakı imkanları təqdim edir:

- seçmə üsuluna ehtiyac olmadan bwtwn əməliyyatların təhlili;
- Avtomatlaşdırılmış risk qiymətləndirməsi;
- Standart audit prosedurlarının avtomatik icrası;
- Audit sübutlarının toplanması və sistəmləşdirilməsi;
- Hesabatların avtomatik generasiyası.

Blokçeyn texnologiyası audit proseslərini əhəmiyyətli dərəcədə transformasiya etmək potensialına malikdir. Bu texnologiya əməliyyatların dəyişilməzliyini, şəffaflığını və izlənilə bilməsini təmin edərək, audit proseslərinin etibarlılığını və səmərəliliyini artırır.

Blokçeyn əsaslı audit sistemləri "ağıllı müqavilələr" vasitəsilə avtomatlaşdırılmış audit prosedurlarını həyata keçirə bilər. Bu sistemlər əməliyyatları real vaxt rejimində izləyir və qeyri-standart halları dərhal aşkarlayır. Nəticədə, ənənəvi audit yanaşmalarını əvəz edərək daha dinamik və fasiləsiz audit mühiti yaradılır.

İntellektual proseslərin avtomatlaşdırılması texnologiyaları təkrarlanan və standart audit prosedurlarını avtomatlaşdırmaq üçün geniş tətbiq olunur. RPA "botları" verilənləri toplamaq, emal etmək və təhlil etmək kimi funksiyaları insan müdaxiləsi olmadan yerinə yetirə bilər.

Avtomatlaşdırılmış maya dəyəri və audit sistemlərinin tətbiqi kompleks proses olub, diqqətli planlaşdırma tələb edir. Əsas mərhələlər aşağıdakılardır:

1. Mövcud proseslərin analizi və avtomatlaşdırma ehtiyaclarının müəyyənəşdirilməsi
2. Uyğun proqram təminatının və texnoloji həllərin seçilməsi

3. Sistemin konfigurasiyası və işçi heyətin təlimi

4. Pilot layihənin həyata keçirilməsi və nəticələrin qiymətləndirilməsi

5. Tam miqyaslı tətbiq və davamlı təkmilləşdirmə

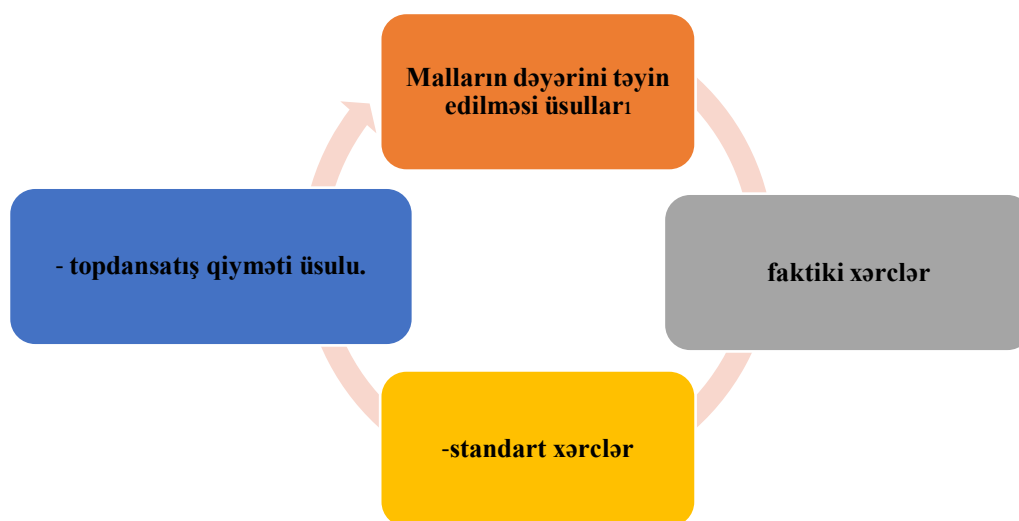
Maya dəyərinin qiymətləndirilməsi və audit proseslərinin avtomatlaşdırılması nəticəsində əldə olunan iqtisadi səmərə müxtəlif aspektlərdə özünü göstərir:

- Əmək resurslarına qənaət (auditorların və mühasiblərin vaxtının daha səmərəli istifadəsi)
- Operativ xərclərin azaldılması
- Səhvlər və saxtakarlıqlarla bağlı maliyyə itkilərinin minimuma endirilməsi
- Daha dəqiq xərc proqnozlaşdırması və büdcə planlaşdırması

Avtomatlaşdırılmış sistemlər real vaxt rejimində dəqiq məlumatlar təqdim edərək qərar qəbul etmə prosesini təkmilləşdirir. Rəhbərlik ətraflı təhlil və hesabatlara əsaslanaraq strateji qərarlar qəbul edə bilər. Bu, xüsusilə qiymətkoyma strategiyaları, məhsul portfelinin optimallaşdırılması və investisiya qərarları üçün kritik əhəmiyyət kəsb edir.

Malların maya dəyərinin qiymətləndirilməsi və auditinin avtomatlaşdırılması müasir biznes mühitində rəqabət üstünlüyü əldə etmək üçün zəruri strategiya halına gəlmişdir. Süni intellekt, blokçeyn və RPA kimi innovativ texnologiyaların tətbiqi ilə bu proseslər daha effektiv, dəqiq və səmərəli hala gəlir.

Müəssisələr bu texnoloji həllərin tətbiqinə investisiya yatıraraq nəinki əməliyyat səmərəliliyini artırır, həm də daha dəqiq maya dəyəri hesablamaları və daha etibarlı maliyyə məlumatları əldə edə bilərlər. Bu isə öz növbəsində daha yaxşı qərarların qəbul edilməsinə və uzunmüddətli rəqabət üstünlüyünün əldə olunmasına kömək edir.



Şəkil 1. Malların dəyərinin təyin edilməsi metodları

Mənbə: Nəzəri materiallar əsasında müəlliflər tərəfindən tərtib edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, topdansaş qiymət metodu topdansaş ticarətdə eyni marjalı çoxlu sayda dəyişən maddələrdən ibarət olan və digər maya dəyərinin qiymətləndirilməsi üsullarının tətbiqi praktiki olmayan malların qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunur [2, s.28]. Bu zaman maya dəyəri mümkün qiymət endirimləri nəzərə alınmaqla satılan malların ümumi dəyərinin ümumi

mənfəətin müvafiq faizi qədər azaldılması yolu ilə müəyyən edilir.

Malların miqdarının müəyyən edilməsi qalan malların inventarlaşdırılmasını və malların mülkiyyət hüququnun mövcudluğunun müəyyən edilməsini nəzərdə tutur.

Satılan malların dəyərinin müəyyən edilməsi mərhələləri

Satışa çıxarılan malların dəyərini yən etmək üçün dövrün əvvəlində alınan malların dəyəri malların dəyərinə əlavə edilir.

Satışa çıxarılan malların dəyəri dövrün sonunda malların dəyərindən çıxılır.

Bir qayda olaraq, təşkilatda inventar obyektlərinin fiziki və dəyər axınının üst-üstə düşməsinin təmin etmək mümkün deyil. Buna görə də xarici mühasibat uçotunda pul dəyəri ilə satılan malların miqdarı (resurs istehlakı) arasında mütləq uyğunluğa nail olmağa can atmırlar. MHBS 2-yə uyğun olaraq, bir-birini əvəz edə bilməyən ehtiyatların, habelə xüsusi layihələrdə istehsal olunan malların dəyəri hər bir belə inventar üçün fərdi olaraq müəyyən edilir. Digər hallarda, ehtiyatların dəyəri FIFO metodu və ya orta çəkili maya dəyəri metodundan istifadə etməklə müəyyən edilməlidir. Bu iki üsul bu beynəlxalq standart tərəfindən ən çox üstünlük verilən üsullar kimi tövsiyə olunur.

Ehtiyatların qiymətləndirilməsi metodlarının praktiki tətbiqi fərdi maya dəyəri, orta çəkili qiymət, FIFO metodunun tətbiqi satılan malların silinməsinin iki müxtəlif sistemi - daimi və ya dövrü silinmə ilə həyata keçirilir. Onların fərqlərini malların hərəkəti üzrə balans düsturundan görmək olar [3, s.185].

$$Q_1 + D = S + Q_2 \quad (1),$$

Burada, Q_1 , Q_2 – müvafiq olaraq dövrün əvvəlində və sonunda qalıqlar;

D - daxilolmalar;

S - satış həcmidir.

Davamlı silinmə sistemi ilə əvvəlcə satış məbləği müəyyən edilir, sonra isə bitmə ehtiyatı, yəni hesablama alqoritmi aşağıdakı formanı alır:



$$S = Q_1 + D - Q_2 \quad (2)$$

Əksinə, dövrü hesabdən silinmə sistemi ilə dövrün sonunda qalıqların inventarizasiyası aparılır və dövrün əvvəlindəki qalıqları və dövr üçün daxilolmaları bilməklə satışlar hesablanır:

$$Q_1 + D - Q_2 = S \quad (3)$$

Beləliklə, xərclərin daimi silinməsi sistemi onların buraxılmış malların buraxılış vaxtının maya dəyərində bölünməsinə nəzərdə tutur.

Xərclər və gəlir, maya dəyəri və gəlir arasında ən dəqiq uyğunluq birbaşa identifikasiya üsulu ilə təmin olunduğundan, təşkilati və texniki şərtləri nəzərə alaraq bir çox təşkilat buna üstünlük verir. Digər üsullardan orta çəkili qiymət metodu nəticələrə ən yaxın olanıdır. Birbaşa identifikasiyanın çox əmək tələb edən və bahalı olduğu hallarda istifadə etmək məsləhətdir. Xərclərin silinməsi və malların qiymətləndirilməsi sisteminin seçilməsi bir çox amillərdən, xüsusən də müəssisənin təşkili formasından, tələb və təklifin dinamikasından, maliyyə və dividend siyasətindən, vergi qanunvericiliyinin tələblərindən asılıdır [3, s.188 s.].

Maliyyə göstəricilərinin təhlili və diaqnostikasının avtomatlaşdırılmış sistemləri ayrı-ayrı müəssisə göstəricilərinin təhlili və qiymətləndirilməsinə, onların dəyişməsi meyllərinin proqnozlaşdırılmasına, göstəricilərin statik və dinamik müqayisəli təhlilinin aparılmasına imkan verir. Bu qrupun bir çox proqramları mənbə məlumatı kimi xarici hesabat formalarından istifadə edir [9, s.183]. Bütün proqramlar maliyyə təhlilinin ən məşhur üsullarını həyata keçirir: şaquli, üfüqi, amil və əmsal metodları, onların birləşməsi maraqlı obyektinin maliyyə vəziyyətinin dəqiq nəticəsini müəyyən etməyə imkan verir.

Avtonom proqram vasitələri müstəqil və əməliyyat və uçot üçün istənilən avtomatlaşdırma sistemi ilə birlikdə fəaliyyət göstərə bilən ayrıca proqram təminatı sistemləri kimi tərtib edilmişdir [4, s.51-52]. INEC-Analyst proqram paketi (INEC tədqiqat və istehsal qrupu) onunla işləmək nəticəsində müəssisənin cari vəziyyətinin hərtərəfli istehsal və maliyyə təhlili, habelə aparıcı maliyyə təşkilatlarının tələblərinə cavab verən yaxşı hazırlanmış biznes planının əldə edilməsi ilə xarakterizə olunur [5, s.168].

Nəzərdən keçirilən proqram paketi müəyyən dövr üçün müəssisənin istehsal və maliyyə fəaliyyətini dərinlən təhlil etməyə imkan verir. Bu zaman analitik balansdan, mənfəət və zərər hesabından öhdəlik və aktivlərin dərəcələri, səmərəlilik, müəssisənin bazar qiymətləndirilməsi, maliyyə sabitliyi, ödəmə qabiliyyəti, habelə satılan məhsulların qiymətlərinin dəyişmə sürətinin göstəricilərindən istifadə edilə bilər. Məhsullar və əsas maddi ehtiyat növləri müqayisə edilir, bütün növ məhsulların məhsuldarlığının və satışının səmərəliliyinin təhlili, pul vəsaitlərinin daxilolmaları və məxariclərinin təhlili, maliyyə sabitliyinin balansının qiymətləndirilməsi, mənfəətin amil təhlili aparılır [6, s.244].

Proqram təminatından istifadə etməklə şirkətlər və onların strukturu üçün biznes plan hazırlanır və onun təhlili və qiymətləndirilməsi müxtəlif göstəricilər (biznes planın hazırlanmasının həyata keçirilməsindən yaranan kommersiya riski, kapital qoyuluşlarının səmərəliliyi, maliyyə sabitliyi, ödəmə qabiliyyəti və likvidlik əmsalları) üzrə həyata keçirilir [8, s.84-90]. Daha sonra onlar şirkətin real qiymətləndirilməsini əldə edir, biznes planının bazar konyukturasının dəyişməsinə və makroiqtisadiyyatdakı dəyişikliklərə həssaslığını müəyyən edir və plandan kənarlaşmaları təhlil edirlər.

İnvestor layihələri üçün avtomatlaşdırılmış sistemlər texniki-iqtisadi sübutların və biznes planlarının işlənilməsi üçün hazırlanmasının avtomatlaşdırılmasına, habelə onların effektivliyinin qiymətləndirilməsinə və təhlilinə yönəlib. Belə proqram sistemlərinə misal olaraq Project Expert, Alt-Invest, INEK-Investor proqramlarını göstərmək olar. Audit fəaliyyətində xüsusi proqram təminatından istifadə olunur [7, s.58-60].

Nəticədə, proqram paketində əsas əsas audit funksiyaları avtomatlaşdırılır və standartlaşdırılır: xüsusi suallara cavab olaraq audit prosedurlarının yerinə yetirilməsi və audit bölmələri üzrə nəticələrin formalaşmasına imkan verən yekun sənədlərin hazırlanması. Bundan əlavə, audit sənədlərinin avtomatik yaradılması təmin edilir: blanklar, audit proqramları, rəsmi məktublar və auditə hazırlıq və auditin nəticələri haqqında digər yazılı məlumatlar, audit standartlarında tövsiyə olunan bütün zəruri detalları özündə əks etdirən audit hesabatlarının versiyaları [14, s.64-70]. Kompleks həmçinin audit standartlarına uyğun

olaraq hazırlanmış testlərdən istifadə etməklə audit yoxlamalarına daxili nəzarəti həyata keçirməyə imkan verir. Audit materialları audit standartlarının düzgün tətbiqinin yoxlanılmasının nəticələrinə dair hesabatlar şəklində tərtib edilir [8, s.67].

Topdansatış ticarəti iqtisadi münasibətlərin elementidir, burada topdansatış ticarət subyektləri əmtələri istehsalda istehlak etmək və ya sonradan satmaq üçün digər təsərrüfat subyektlərinə satırlar. Topdansatış ticarətinin mahiyyəti onun bütün növ müəssisələrlə: istehsalçılar, istehsal şirkətləri, pərakəndə satış müəssisələri ilə əlaqələrində özünü göstərir. Əmtəə bazarı, ayrıca mal növlərinə tələb və təklif, eləcə də geniş logistika sisteminə və anbar strukturuna malik olan topdansatış ticarət müəssisələri son istehlakçı üçün malların keyfiyyətinə və maya dəyərinə müsbət təsir göstərir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Alıquliyev R.M., İsmayılova N.T. Bibliometric Analysis of Big Data Research / "Big data: imkanları, multidissiplinar problemləri və perspektivləri" I respublika elmi-praktiki konfransının əsərləri, Bakı şəhəri, 25 fevral 2016-cı il, səh. 58-60.
2. İmamverdiyev Y.N. Big data texnologiyalarının böyük perspektivləri və problemləri // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, 2016, №1, s. 23-34.
3. Бухгалтерский учет и аудит: учебник / Зонова А.В., Бачуринская И.Н., Рогуленко

Т.М., Пономарева С.В., Бодяко А.В. – М.: КноРус, 2019. 567 с.

4. Бухгалтерский учет: учебник / под ред. П.С.Безруких. –М.: Бухгалтерский учет, 2019. – 733 с.

5. Воронова Т.И. Актуальные научно-практические подходы к определению сущности посреднического предпринимательства в сфере оптовой торговли // Петербургский экономический журнал. 2017. № 4. 2017.–С.162-169

6. Кукушка В.В., Бессонова Е.А. Особенности учетной политики для предприятия оптовой торговли // Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования. 2018. № 1 (33). С. 240-246

7. Никишов Н.А. Торговая услуга как объект бухгалтерского учета // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. 2018. № 5 (74). С.195-199

8. Тришкина Н.И. Особенности организационно-экономической деятельности оптовой торговли и необходимость ее совершенствования/Символ науки. 2016. № 11-1. С. 208-210

9. Фельдман И. А. Бухгалтерский учет: учебник для вузов / И. А. Фельдман. – М.: Юрайт, 2019. 287 с.

Нигяр Назим кызы АТАКИШИЕВА

Азербайджанский Государственный Экономический Университет, д. ф.э.

Мурад Фамиль оглы АЛИЕВ

Азербайджанский Государственный Экономический Университет, магистрант

АВТОМАТИЗАЦИЯ КАЛЬКУЛЯЦИИ СЕБЕСТОИМОСТИ И АУДИТА ТОВАРОВ

Резюме

В современных условиях ведения бизнеса правильное определение и эффективный аудит себестоимости товаров имеют решающее значение для финансовой устойчивости и конкурентоспособности компаний. Особенно для предприятий, работающих в сфере производства и торговли, правильный расчет себестоимости продукции играет решающую роль в принятии стратегических решений, формировании ценовой политики и обеспечении рентабельности. Автоматизация оценки стоимости товаров и аудита не только повышает

операционную эффективность, но и обеспечивает прозрачность бизнес-процессов, усиливает системы внутреннего контроля и способствует соблюдению международных стандартов. Современные решения, применяемые в этой области, позволяют применять более проактивные и прогнозируемые подходы с использованием искусственного интеллекта и облачных технологий. В представленной научной статье в основном рассматривается эффективность применения таких подходов.

Ключевые слова: торговля, бухгалтерский учет, аудит, автоматизация, стандарт программ, прибыль.

Nigar Nazim ATAKISHIYEVA
Azerbaijan State University of Economics, Ph.D.

Murad Famil oglu ALIYEV
Azerbaijan State University of Economics, Master

AUTOMATION OF COST ESTIMATION AND AUDIT OF GOODS

Abstract

In the modern business environment, accurate determination of the cost of goods and effective audit are of great importance for the financial stability and competitiveness of companies. Especially for enterprises operating in the fields of production and trade, correct calculation of the cost of goods plays a decisive role in making strategic decisions, forming pricing policies and ensuring profitability. Automation of cost estimation and audit of goods serves not only to increase operational efficiency, but also to ensure transparency of business processes, strengthen internal control systems and facilitate compliance with international standards. Modern solutions applied in this area make more proactive and predictive approaches possible using artificial intelligence and cloud technologies. The presented scientific article mainly examines the effectiveness of applying such approaches.

Keywords: trade, accounting, audit, automation, software standard, profit.